

Göteborgs Stad

Kommunstyrelsen

Kulturdepartementet
103 33 Stockholm
ku.remissvar@regeringskansliet.se

Kulturdepartementets dnr: Ku2015/02481/KL

Yttrande gällande betänkandet *Gestaltad livsmiljö – en ny politik för arkitektur, form och design* (SOU 2015:88)

Kulturdepartementet har för yttrande översänt betänkandet *Gestaltad livsmiljö – en ny politik för arkitektur, form och design* (SOU 2015:88) till Göteborgs Stad.

Utredningen är välskrivnen och avser ett angeläget ämne. Ansatsen med att stärka arkitekturens, formens och designens värde och betydelse för individen, livsmiljön och den hållbara samhällsutvecklingen kan förstärka och stödja stadsplaneringsarbetet i Göteborg. Att planeringen i högre grad ska präglas av dialog och delaktighet harmonierar också med Göteborgs Stads ambition för ökad delaktighet och medborgardialog när det gäller stadsutveckling och samhällsutveckling. Det finns även vinster med den nya politikens förflyttning av perspektiv där människans samspel med den gestaltade livsmiljön sätts i centrum. Arkitekturens funktion för mänskligt vardagsliv sätts i förgrunden på ett föredömligt sätt genom att lyfta begreppet livsmiljö. Det är också positivt med en samsyn och en gemensam utgångspunkt genom utredningens beskrivning och förtydligande av språk och begrepp inom fältet.

I en tid då framförallt bostadsbyggandet ökar starkt ökar även behovet av en tydlig politik som stärker förutsättningarna för att tillskapa goda livsmiljöer. Den nya politiken kan i förlängningen leda till positiva miljö- och hälsoeffekter som kan kompensera för till exempel initialt högre ljudnivåer och sämre luft vid en förtätning. Men för att arkitektur, form och design ska bli ett användbart verktyg krävs att dessa värden beaktas tidigt i planprocessen. Goda livsmiljöer skapas inte bara genom nyskapande utan lika mycket genom förvaltning och omhändertagande av befintliga miljöer.

Nedan följer Göteborgs Stads synpunkter i enlighet med utredningens rubricering.

Perspektivet *Gestaltad livsmiljö* och utmaningar för området

Miljö och hållbarhet

I kapitel 4 skriver utredningen att: *”i ett storskaligt perspektiv har enskilda konsumenters förbrukning en viktig men inte avgörande klimatpåverkan”*. Göteborgs Stad delar inte utredningens syn utan anser att konsumtion har en avgörande klimatpåverkan även i ett större perspektiv.

Livscykelperspektivet behöver utvecklas inom nybyggnation och renoveringar men även inom infrastruktur- och anläggningsprojekt. Arkitektur och design kan ha en stor betydelse för att bygga miljö- och klimatsmarta hus ur ett livscykelperspektiv. Det är positivt att utredningen lyfter vikten av att välja miljövänliga material vid nybyggnation och renoveringar. Arkitektur, design och form kan till exempel bidra till ett mer giftfritt samhälle och god hälsa genom att välja att arbeta med giftfria material till bostäder men också offentliga rum som exempelvis förskolor. Det är också positivt att utredningen beaktar det ekologiska perspektivet samt identifierar utmaningen och ser arkitekturens roll i att nå miljömålen samtidigt som städerna förtätas.

Avsnittet om klimat och resurser bör breddas till att innefatta ett bredare grepp kring miljöfrågor. Frågor om biologisk mångfald och ekosystemtjänster har en avgörande inverkan på livsmiljöerna och bör ges större utrymme i betänkandet.

Ny teknik

Göteborgs Stad efterlyser överväganden inför den omvälvande teknik- och fordonsutveckling som sker i hög takt. Nya typer av fordon och transportsätt introduceras. Elcyklar, alternativa kollektivtrafikfordon och inte minst framtidens autonoma bilar kommer sannolikt att leda till nya former av mobilitet, beteenden och stadsrum. Ett paradigmskifte pågår och förändrar vårt tankesätt när det gäller framtidens mobilitet samtidigt som befintliga verktyg och planeringsstrukturer inte förändras. Göteborgs Stad tar gärna del av statens förhållningsätt till ny fordonsteknik och transportinnovationer i människans tjänst och i relation till politik för en gestaltad livsmiljö.

Nya mål för arkitektur- form och designpolitiken utifrån perspektivet gestaltad livsmiljö

Målen skulle kunna konkretiseras och ges en skarpare viljeinriktning för att ytterligare tydliggöra riktning och ambition för politikområdet. Målen relation till respektive samhällssektor behöver beskrivas för att kunna bedöma hur områdets redskap kan spela en aktiv roll vid lösandet av samhällsutmaningarna. En konkretisering skulle också kunna göras genom en nationell handlingsplan.

Kulturhistoriska värden

I Framtidsformer finns ett uttalat mål att *”kulturhistoriska och estetiska värden i befintliga miljöer skall tas till vara och förstärkas”*. I förslaget till ny politik är inte denna ambition direkt uttalad, vilket den bör vara men kan möjligtvis omformuleras.

Sedan tidigare finns också regeringsuppdraget *Samverkan om gestaltning av offentliga miljöer* där konstaterade Boverket, Riksantikvarieämbetet, Arkitektur- och designcentrum och Statens Konstråd 2013 att man för att uppnå önskvärt utbyte mellan tvärvetenskapliga kompetenser behöver samverka. Där lyfts också vikten av att utgå från platsen historia, förutsättningar och funktion samt att verka för tidigt och mångsidigt samarbete mellan gestaltande kompetenser och övriga aktörer och detta samarbete kan öppna upp för nya lösningar.

Myndigheten för Gestaltad livsmiljö

Göteborgs Stad instämmer i att det kan vara nödvändigt och verkningsfullt att inrätta en särskild myndighet i syfte att stärka det aktuella områdets betydelse för samhällsutvecklingen och för att driva frågorna vidare, bland annat genom att kommunicera den nya politiken. Den förslagna myndigheten kan leda utvecklingen och ansvara för uppdatering av mål, utbildning och uppföljning av de satta målen. Göteborgs Stad välkomnar ansatsen om att myndigheten ska ha ett hela-landet-perspektiv.

Göteborgs Stad önskar dock ett förtydligande av hur myndigheten ska verka för att översätta de nya målen till den operativa verkligheten. Ett förtydligande behövs också om hur myndigheten relaterar till Boverket och Plattformen för hållbar stadsutveckling. Det är i nuläget svårt att se hur myndighetens uppdrag med forskning på ett tillfredsställande sätt ska kunna tas om hand och spridas. Det är angeläget att statliga myndigheter samverkar och samordnar sig i sina dialoger med kommunerna. Det vore också önskvärt med ett förtydligande av hur myndigheten som kunskapsnav och aktör i samhällsdebatten kan utgöra en tillgång för landets kommuner, till exempel när det gäller bostadspolitik på lokal nivå.

Om myndigheten förläggs till Stockholm är det värdefullt att ett antal noder i ett nationellt nätverk bildas för att öka förutsättningarna för en spridning av kunskap om vikten av en god gestaltad livsmiljö. En sådan nod bör finnas i Göteborg.

Uppföljning

Även om tidigare utredningar till en början gett goda resultat har det saknats kontinuitet och uppföljning. Göteborgs Stad efterfrågar ett förtydligande kring hur utredningens förslag ska följas upp, uppdateras och bidra till en kontinuitet i arbetet att stärka arkitektur, form och design. I samband med detta vill Göteborgs Stad även se en redogörelse för hur politiken ska föras ut och förankras i de sektorer som i sin tur är genomförare.

Det offentliga och insatser inom arkitektur, form och design

Kommunernas och landstingens uppgift

Kommunerna har en stor kompetens som bör användas när ny vägledning och arbete med program för arkitektur, form och design ska tas fram. Göteborgs Stad har arbetet fram ett antal strategier och program till stöd för stadsutveckling. Det finns Grönstrategi, Trafikstrategi och Strategi för utbyggnadsplanering. Arkitekturstrategi och en Kulturplaneringsstrategi är på gång. Kommunerna kan också bidra till hur plattformarna för möten inom fältet gestaltad livsmiljö kan utformas och hur de regionala noderna ska utveckla och bidra till den nationella strukturen.

I Göteborg finns Röhsska museet som pekats ut som tänkbar regional aktör och HDK (Högskolan för Design och Hantverk) som också bör inkluderas i diskussionerna och formerna för samverkan.

Riksarkitekt

Göteborgs Stad håller med utredningen om att en riksarkitekt skulle kunna bidra till att stärka arbetet på arkitektur-, form- och designområdet men att ett förtydligande krävs av roll/funktion, uppdragets utformning, befogenhet/mandat, organisatorisk placering samt hur rollen/funktionen ska samarbeta med den nya myndigheten.

Utvecklingsfond

Förslaget om en utvecklingsfond är en intressant idé som bör studeras vidare. Medel från fonden skulle kunna användas för utvecklingsinsatser som avser såväl kompetensutveckling som praktiska projekt inom området stads- och boendemiljöer. Ett fortsatt arbete med en fond skulle med fördel kunna göras i samverkan med representanter från staten, kommunerna, branschen och akademien.

Sverigeförhandlingen

Det framgår inte av utredningen hur tillsynsansvaret ska se ut för att säkerställa att Sverigeförhandlingen kan bli ett samhällsbygge av hög kvalitet. Trafikverkets omfattande verksamhet medför påtagliga strukturella och funktionella konsekvenser för städer och samhällen vilka borde identifieras i en ny politik för arkitektur, form och design. Den ansevärda investeringsvolymen i nationell plan för transportinfrastrukturen borde ha stora förutsättningar att bidra brett till att god gestaltad livsmiljö prioriteras. Detta kommenteras dock inte av utredningen.

Kommunens verktyg i samhällsplaneringen

Utredningen och forordet av politiken bör ta ett tydligare avstamp i en skarp analys av hur perspektivet gestaltad livsmiljö omhändertas i den rådande modellen för stadsutveckling. Målkonflikter mellan kommunernas behov av investeringar, snabbare byggprocesser, avkastningskrav hos branschen och en god medborgardriven gestaltad livsmiljö behöver analyseras och beskrivas. Politiken behöver baseras på stadsbyggnadens dagliga funktionssätt, dess brister och utmaningar att skapa de livsmiljöer som eftersträvas. Kommunerna sitter på starka verktyg att styra kvalitet i stadsutvecklingen i form av markägande, markanvisning och planmonopol. Trots starka verktyg måste byggsektorns funktion och kommunernas behov av investeringar utgöra ett raster för hur ambitionsnivåer kring livsmiljöer kan åstadkommas. Här behövs en djupare analys av hur marknadens samverkan med kommunerna kan erbjudas stärkta incitamentsstrukturer för en god gestaltad livsmiljö.

Kommuner har inte verktyg nog för att kunna prioritera social hållbarhet på grund av statens prioritering av vissa frågor, som till exempel riksintressen, i utformningen av livsmiljöer. Även staten borde ta större hänsyn till socialt hållbar stadsutveckling.

Stadsdelsförvaltningarna i Göteborg tar just nu fram lokala kunskapsbaser och lokala utvecklingsplaner som ett sätt att med grund i kontinuerlig medborgardialog analysera den lokala kontexten och ta fram åtgärdsförslag ur ett helhetsperspektiv.

Wild card-system

Förslaget om ett wild card-system är positivt. Det finns dock en rad frågetecken kring hur man kan arbeta på det sättet som upphandlande myndighet. Göteborgs Stad önskar därför en tydlighet kring förslaget i förhållande till Lagen om offentlig upphandling (LOU).

Höjd kompetensnivå inom offentlig upphandling

De föreslagna åtgärderna är angelägna och Göteborgs Stad välkomnar en kvalitetspolicy, kontinuerligt metodstöd och handledning för nya upphandlingsformer samt ett forum för dialog. Nya modeller och verktyg för upphandling kan stärka bland annat kommunernas förmåga att påverka kvaliteten i stadsbyggandet. Göteborgs Stad instämmer i beskrivningen av den problematik som finns särskilt kring upphandling av kreativa och innovativa tjänster. Dessutom behöver ett branschgemensamt system för byggsektorn tas fram för att bedöma olika materials miljöpåverkan vid upphandling.

Kunskap, kompetens och samverkan

Förslagen för ökad kunskap, kompetens och samverkan välkomnas. Det behövs en bred kunskapsutveckling inom hållbart samhällsbyggande, särskilt med tanke på den allt mer informationsintensiva och snabbt föränderliga omvärlden. En mer konkret beskrivning av hur samverkan och möten ska uppnås efterfrågas. Utredningen beskriver det som viktigt att öka plattformarna för möten inom fältet för gestaltad livsmiljö. Dock saknas en mer konkret beskrivning av hur dessa mötesformer och tillfällen skulle behöva se ut. Utställningar och pedagogiskt arbete på museer har varit sådana mötesplatser mellan akademi, branschens aktörer och brukare som möjligtvis kan utvecklas.

Arkitektur- och designpedagoger

Göteborgs Stad är nationellt ledande när det gäller pedagogiskt arbete med barn och unga inom framför allt arkitektur men även form och design. Här finns särskild kompetens och erfarenheter att sprida vidare till andra kommuner.

Det finns också andra initiativ runt om i landet som verkar för barns och ungas deltagande i gestaltningen av livsmiljön. I utredningen *Tänka framåt men göra nu – Så stärker vi barnkulturen (SOU 2006:45)* framhålls vikten av ett barnperspektiv i stadsutvecklingen. I utredningen pekas bland annat på det initiativ med arkitekturkonsulenter för barn som finns i Göteborgs stad och i Västra Götalandsregionen. Här utvecklas en metod där konsumenten bidrar till att skapa synlighet för barns och ungas perspektiv.

Konsulenter för arkitektur, form och design bör inrättas i alla regioner och större kommuner. Konsulenterna i Göteborg och Västra Götalandsregionen bör få i uppdrag att bidra med erfarenheter och kunskap i ett uppbyggande av liknade verksamhet nationellt.

Utbildning och fortbildning

Göteborgs Stad ser positivt på att integrera politikområdet i utbildning, från förskola till högre lärosäten. Studenter på arkitektur-, form- och designutbildningar bör få en utvidgad kunskap i andra ämnen samt en holistisk metodik under utbildningstiden. För att möta samhällsutmaningarna och lösa nya slags problem behöver nästa generation ges förutsättningar att få avancerad förståelse för komplexitet och lära sig process- och designtänk genom hela sin utbildning. Politikområdet behöver kunna hantera skalnivåer gällande komplexa frågor som till exempel segregation. Förståelse för och kompetens att koppla samman folkhälsofaktorer och gestaltning bör vara en självklarhet.

Museernas arbete med undervisning inom området bör förtydligas. Röhsska museet i Göteborg, som är Sveriges enda specialmuseum för design och konsthantverk, arbetar sedan många år med ett omfattande program med museilektioner riktade till skolelever. Museet har också samarbete och undervisar regelbundet på HDK och Göteborgs universitet samt arbetar aktivt med visningar för allmänheten med speciella aktiviteter för barn, föräldradediga vuxna och pensionärer. Museerna är en viktig samhällelig resurs där föremålssamlingar och utställningar kan användas för att ge perspektiv på samhällsutvecklingen och fördjupade insikter om den omgivande formvärlden. Museer fungerar också som mötesplats för akademi, branschens aktörer och brukare.

Lagstiftning och andra styrmedel

Utredningen har haft i uppdrag att utvärdera effekterna av de lagändringar som gjordes genom införandet av de så kallade skönhetsparagraferna i PBL (1987:10). Dessa ändringar har enligt utredningen inte följts upp. I utredningen beskrivs utvecklingen av möjligheten att använda ovan nämnda bestämmelser som numera återfinns i 2 kap. 3 och 6 § samt 12 kap. 2 §. I detta sammanhang är även regleringen i 8 kap. 1 § PBL av intresse. I detta lagrum anges ”*god form-, färg- och materialverkan*” istället för ”*estetiskt tilltalande*”. Det saknas en grundlig rättsfallsgenomgång, som hade varit till hjälp för att utvärdera regleringens effekter. Utredningens slutsats är ändå att några ändringar inte bör vidtas i PBL. Relativt kort tid efter det att aktuella paragrafer ändrades prövades det uppmärksammade avgörandet om globehuset i Göteborg, RÅ 2001 ref.31. Avgörandet fick stor uppmärksamhet då det har tolkats som att lagändringarna inte fick den effekt som lagstiftaren avsett. Om PBL ska fungera som ett verktyg för att hantera estetiska frågor kan det inte uteslutas att PBL har brister. Denna fråga borde i vart fall ha utretts innan angivna slutsatser drogs.

Utredningen skulle eventuellt kunna föreslå incitamentsstrukturer för att kommuner och byggherrar ska kunna samverka kring kvalitet avseende hållbarhet och gestaltning.

Medborgardialog

Det är positivt att utredningen pekar på att invånarnas engagemang och delaktighet är en viktig förutsättning för att kunskapsnivån inom området och andra berörda områden ska utvecklas och stärkas. Det vore dock önskvärt ifall utredningen kunde utveckla förslag på hur medborgardialog kan användas som ett verktyg i skapandet av goda livsmiljöer. Det behövs ett utvecklande av hur invånarens perspektiv på samhällets utformning och kopplingen till grundläggande rättigheter skulle kunna stärka och fördjupa politiken om den gestaltade livsmiljön. I framtiden skulle kommuner, genom nya samverkansformer, kunna fungera som katalysatorer för till exempel socialt entreprenörskap och samhällsengagemang via föreningslivet.

Utredningen slår fast att arkitekten, formgivaren och designern i sin professionella bedömning måste vara medveten om de normer och värderingar som blir giltiga i formandet. Göteborgs Stad vill till detta lägga att yrkesutövaren även måste ta ansvar för sin hantering av dessa normer. Medborgardialog är ett komplext kunskapsfält och processer som involverar människor måste få ta tid och resurser, särskilt när det gäller barn och unga. Görs inte dialogen i ett noggrant definierat syfte, med tydliga metoder och en ärlig återkoppling riskeras människors förtroende till den aktör som står för dialogen.

Ytterligare utredning av kopplingen till samhällsutmaningar

Utredningens förslag ska i förlängningen bidra till bland annat en ökad hälsa, jämställdhet, rättvis fördelning och demokrati i vid bemärkelse samt ha positiva konsekvenser för möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen. Göteborgs Stad menar att det behövs ytterligare utredning som kan utgöra en samlad kunskapsbas om hur den gestaltade livsmiljön bidrar till att skapa det hållbara samhället. Ytterligare utredning behöver omhänderta de stora samhällsutmaningar som beskrivs i Gestaltad livsmiljö. Särskilt fokus bör läggas på vilken roll den gestaltade livsmiljön har för folkhälsa, social sammanhållning och minskad resursanvändning. Det finns forskning inom detta område som kan sammanställas för att ge en tydligare och starkare argumentation för betydelsen av gestaltningen. Det finns också stor kunskap att inhämta från kommunerna. Analyser som visar hur gränssnittet mellan till exempel fördelningspolitik, jämställdhet kan kopplas och förstås i relation till den gestaltade livsmiljön skulle kunna tydliggöra orsakssamband och ge ytterligare skärpa i analyserna.

Övrigt

Göteborgs Stad vill uppmuntra kulturdepartementet att tillgängliggöra betänkandets slutliga resultat och i detta tänka design och inspiration redan från början, med fördel med hjälp av film, för att nå ut och ta vara på chansen att verkligen åstadkomma ett skifte i perspektiv.

Göteborgs Stad ser positivt på förslaget om att främja innovativt byggande.

Göteborgs Stad välkomnar förslaget med statliga medel för stimulans av insatser för goda livsmiljöer. Förslaget omfattar att ge extra stöd till lokala arkitekturstrategier. Göteborgs Stad arbetar just nu på en arkitekturstrategi.

Det bör tilläggas i betänkandet att i större utsträckning inkludera samtidskonsten och kulturmiljön i utredningen och i kommande proposition.

Göteborg den 16 mars 2016

GÖTEBORGS KOMMUNSTYRELSE

Jonas Ransgård

Jonas Andrén